

människa rum närvaro

ett möte mellan samtidskonst och kyrka
på Sigtunastiftelsen 2011

människa – rum – närvaro

Våren 2011 samlades ett tjugotal konstnärer och teologer/kyrkomedarbetare på Sigtunastiftelsen för att tala om mötet mellan samtidskonst och kyrka. Seminariet, som leddes av konstnären Erika Dahlén, var ett samarbete mellan Kyrkokansliet i Uppsala och Sigtunastiftelsen.

mål

Avsikten med seminariet *Människa – rum – närvaro*, var att skapa en mötesplats för att tala om visioner och utmaningar när det gäller kyrkans möte med samtidskonsten. Men också att ge rum för ett samtal om vilka existentiella frågeställningar som är mest angelägna att diskutera och gestalta i vår tid. Vilken uppgift kan kyrkorna ha i det sammanhanget?

form

Som en förberedelse inför seminariet besökte Erika Dahlén de medverkande konstnärerna i deras ateljéer och gjorde intervjuer. Det var ett tillfälle för konstnärerna att ställa frågor men också en möjlighet att fånga upp diskussionsämnen som senare avhandlades under dagarna på Sigtunastiftelsen. Seminariet var menat att verka nätverksbyggande och var därför i stor utsträckning buret av deltagarna, som alla var ombedda att hålla en kortare presentation utifrån en bild eller en upplevelse med anknytning till temat.

För konstnärerna blev det naturligt att tala utifrån sitt arbete. Den ”stafettlika” formen syftade till att ställa bilden och det visuella språket mer i centrum än vad som är brukligt vid liknande konferenser. Tanken var att få en liten glimt av alla deltagares verksamheter. Med deltagare från vitt skilda verksamhetsområden – men med det gemensamt att arbeta med att gestalta livet – var formen även ett sätt att skapa en gemensam plattform för samtal. Förutom dessa deltagarpresentationer hölls även ett par längre anföranden:

Alf Lindeman gav en introduktion till Sigtunastiftelsens historia som rum för kulturdialog.

Lena Sjöstrand talade om *Samtidskonst och kyrkorum i samspel* med en teologisk reflektion utifrån erfarenheter av en mängd konstprojekt i Lunds domkyrka.

Yngve Rådberg gav historiska och filosofiska per-

spektiv på mötet mellan konst och religion med temat *Medvetandets rum*.

Ann Magnusson delade i sitt föredrag *Konst i andliga rum* med sig av sina erfarenheter av rumsliga gestaltningar från vision till genomförande som konsult åt bland annat Statens konstråd.

Erika Dahlén talade om de inre och yttre rum som möten mellan konst och kyrka kan utspela sig i under rubriken *Människa, rum, närvaro*.

För utformning av seminariets andakter svarade Inga-Lena Arvidsson och Lena Sjöstrand.

hur blev det?

Tjugo seminariedeltagare presenterade under två dagar sina respektive verksamheter – alla intressanta nog att förtjäna sitt alldeles egna seminarium! Det var av det skälet upplagt för den ”kreativa frustration” som naturligt infann sig. Men seminarieformen, som ställde bilden i centrum och byggde på att alla deltagare aktivt medverkade till innehållet, var förmodligen också en starkt bidragande faktor till samtalens lyssnande och öppna karaktär. Sigtunastiftelsens unika atmosfär tillförde en historisk kontinuitet och skapade en generös inramning till samtalen. Frågan väcktes om en ”neutral” plats som Sigtunastiftelsen kan vara en förutsättning för gränsöverskridande möten som detta.

Flera av seminariets deltagare hade arbetat länge konkret med konst i kyrkan, som utövare eller arrangörer, och hade stor erfarenhet från liknande seminarier. Men för flertalet konstnärer var det en helt ny upplevelse. Samtliga deltagare uttryckte dock lika stor uppskattning över de intensiva dagarna.

Många goda initiativ har på senare år tagits över hela landet till att bjuda in samtidskonsten i kyrkorummet. De eventuella hinder man möter är oftast av praktiskt och ekonomiskt slag.

Inte minst kan det krocka när konstens visioner ska samsas med kyrkans vardag, vid dop, vigslar, begravningar och annat. Erfarenheter från att hantera problem som dessa utbyttes av deltagarna. En av de deltagande prästerna beskrev hur konstnären vid kyrkoutställningar ofta inte bara bidrar med sitt verk, utan också med sin blick, med nya synsätt.

En av avsikterna med seminariet var att skapa nätverk. Ett spännande exempel på konkret nätverksbyggande som bjöds redan under seminariets gång var Arijana Kajfes och Lena Sjöstrands gemensamma utformande av en kvällsmeditation utifrån Arijanas ljudkonstverk ”Mother tongue”.

När samtidens centrala existentiella frågeställningar skulle diskuteras mot slutet av seminariet ville tiden inte räcka till. *Människa, rum, närvaro* påminde om det stora behovet av mötesplatser för fördjupning och gränsöverskridande dialog i vår tid. Seminariet bekräftade Olov Hartmans beskrivning av konsten och tron som tvillingar. Syskon som av nödvändighet måste ha skilda perspektiv och stå fria i förhållande till varandra.

Några av de tecken i tiden som avhandlades var bristen på samhörighet med varandra och naturen. Behovet av att hålla något för heligt. En deltagare pekade på vikten av att syna relationen mellan välfärd och lycka, hur glada blir vi egentligen av att ha råd med en platt-TV till?

och sen då?

Vid den avslutande sammanfattningen uttrycktes en önskan från flera av deltagarna om en utveckling och uppföljning av seminariet. Några konkreta idéer och förslag för Svenska kyrkans nationella arbete med kultur och konst framkom också:

- Ofta är större konstprojekt ekonomiskt krävande för enskilda församlingar. Representanter från Svenska kyrkan och konstvärlden skulle kunna samarbeta med att söka extern finansiering till gemensamma större projekt. Svenska kyrkan kan behöva se över gamla KRO-avtal och på sikt anpassa sig till de nya MU-avtalen om medverkansersättning se <http://www.kro.se/2189>. Men om kyrkan blir en konstaktör att räkna med borde det väl även vara rimligt att få ta del av statliga kultur-

medel? Här kan konstnärliga konsulter nätverk och erfarenheter tas till vara.

- En bildbank kunde byggas upp, där de konstnärer som är intresserade av att ställa ut i kyrkorum kan presentera sitt arbete.
- Kyrka/konst-seminarier som *Människa, rum, närvaro* kan aktivt bidra till att bygga varaktiga nätverk med konstnärer, teologer och kyrkomedarbetare m.fl.
- En årlig dokumentation av de konstprojekt som görs runt om i landet skulle kunna utgöra ett inspirationsmaterial för intresserade församlingar.
- Ett möte mellan konst och kyrka behöver inte nödvändigtvis ske i kyrkorummet, alternativa platser för samarbeten kan utvecklas som t. ex. på arbetsplatser eller hos organisationer som Stadsmissionen.

Och några andra frågor som återkom var:

På vilket sätt kan nationell nivå stötta och bistå vid regionala konstprojekt?

Hur ska konstutställningarna i kyrkan förankras i församlingsverksamheten och bli mer än ”tillfälliga fyrverkerier”?

till sist ...

I tider av ekonomisk nedgång är det lätt hänt att kulturen bortprioriteras. Men man får inte glömma att konsten och kulturen – vid sidan av tron – är något som kan skapa mening och sätta våra liv och erfarenheter i ett större sammanhang. Kulturella uttryck kan ge språk åt utanförskap och vanmakt men även formulera de stora existentiella frågorna på ett nytt sätt. Behovet av kultur upphör inte i ekonomiskt bistra tider. Tvärtom.

”Kyrkan har alltid varit en konstnärlig praktik – kyrkan är människor som gestaltar, den är musik, rörelser, arkitektur, bild och text. Själva kyrkorummet visar detta.”

Lena Sjöstrand

Ur föredraget ”Samtidskonst och kyrkorum i samspel”:

(...) Vi behöver även den konst som utmanar och oroar. Det oväntade behöver utrymme. En bildkonstnårs uppgift är inte att illustrera tankar och bilder vi redan har.

Konsten som visas i kyrkan kan vara både trostolkande och livstolkande. Att arbeta med den skalan kan ibland vara till hjälp. Det rör sig inte om några motpoler utan mer som ett stöd för att samtala om det vi gör. Den trostolkande konsten arbetar med symboler, teman och erfarenheter från kristen tro, medan konst med betoning på livstolkning utforskar, gestaltar och tyder det mänskliga livet. Dessa två dimensioner går ofta i varandra. Båda är betydelsefulla. Ordet blir kött i mänskligt liv oberoende av om det sker i en religiös eller sekulär kontext. Konsten behöver inte ha kristen tro till föremål för att vara relevant i kyrkans sammanhang. Både första artikeln om skapelsen och andra om inkarnationen ger stöd för ett sådant tänkande. Den konst som är angelägen och existentiellt berörande har sin plats i kyrkorummet.

Begreppet atmosfär har blivit viktigt i mitt arbete. Interaktionen vid - och med - konstverken har att göra med atmosfär, ett vardagligt ord som också kommit att användas för att beskriva erfarenheter som har med rum och estetik att göra. Inom estetiken har begreppet använts och utvecklats av bland andra den tyske filosofen Gernot Böhme. Ett rums atmosfär kan vi erfara omedelbart när vi stiger in i det. När vi trätt in i rummet påverkar vi själva atmosfären. Den uppstår i samspelet mellan människor, föremål och rum. Den kan beskrivas som sfärer av närvaro och är det som händer mellan subjekt och objekt. Den utgör föremålets och människornas gemensamma verklighet. När samtidskonst möter kyrkorum och människor uppstår ett atmosfäriskt rum, en sfär av närvaro där rummet påverkar det jag upplever i konstverket, där konstverket påverkar min upplevelse av rummet och där min egen erfarenhet ger perspektiv på upplevelsen.

Begreppet atmosfär kan överskrida gränsen mellan subjekt och objekt. Atmosfären utgör den gemensamma verkligheten för den som varseblir och för det som blir varseblivet.

Inom estetiken har ofta språk och semiotik varit dominerande som tolkningsmodell. I en sådan tolkningsmodell betonas bedömning och betydelser. Konsten förväntas kommunicera ett budskap. Men en konstnär vill ju inte nödvändigtvis meddela något med sitt verk. Först och främst är verket något i sig själv, utgör en egen verklighet, är något att erfara och att möta kroppsligen. (...)

Lena Sjöstrand

Vi var väldigt olika i våra arbeten men var lika i att alla delade med sig till varandra. Det var en så fin, generös atmosfär.”

Anna Clarén

”Det känns som något man kommer att minnas. En sammankomst som på något vis fick sitt eget liv.”

Erik Wennerstrand

”Jag var för min del uppfylld av att vi hade träffats och samlats kring synnerligen väsentliga frågor som ställde nybets- medie- och underhållningsflödet i ett helt annat perspektiv.”

Tomas Axelsson

medverkande:

Mats Hermansson blev prästvigd 1992. De 10 första åren som präst verkade han i Örebro Nicolai och hade då som uppgift att anordna konstutställningar och utställningsanpassa kyrkorummet från 1300-talet. Han arbetade sedan i 7 år som missionsteolog på kyrkokansliet och initierade då två större konstutställningar med konst från Svenska kyrkans samarbetspartner ute i världen. Utställningarna *Världens Kristus* och *Made in Asia* visades på läns museer och i kyrkorum på över 30 platser. Intentionen med dessa utställningar var att problematisera vår Kristusbild. Är sedan 3 år domprost i Visby och har där tagit initiativ till att utställningsanpassa domkyrkan från 1225. Målar på sin fritid bilder som han kallar presenningskoner.

Erik Wennerstrand arbetar huvudsakligen med skulptur, dikt och bild. Han skulpterar i material som trä, betong, plast och metall med mera. Erik Wennerstrand har deltagit i en rad grupputställningar men har också haft många separatutställningar, senast på Tyresö konsthall 2010.

Som exempel på offentliga gestaltungsuppdrag kan nämnas *Om Jordens dragningskraft och stjärnornas* för Sachsska barnsjukhuset med skulptur, dikt och bild samt mönsterläggning i golv. Och nu senast *Hjärta med droppe*, lekskulpturer till Kullens förskola i Sundbyberg. I hans säregna motivvärld, som har vuxit fram under tjugo år, har dikten, bilden och skulpturerna följts åt. För honom är konsten ett medel för att bygga mening.

”Som jag ser det är vi alla en del av trädet, av solens strålar, av Jorden vi går på. Del av det urverk som vrids upp av människobegreppet.”

Lena Sjöstrand är präst sedan 1984 och arbetar nu som domkyrkokaplan i Lund. På halvtid är hon doktorand vid Köpenhamns universitet där hon skriver på en avhandling om kroppar i gudstjänst och teater. Hon har under många år arbetat med mötet mellan samtidskonst och kyrkorum och bland annat arrangerat utställningar i Lunds domkyrka. Själva skärningspunkten mellan konst, teater, kyrkorum och teologi lockar, utmanar och inspirerar henne. Hon har även arbetat med liturgisk dramatik, en genre i gränsområdet mellan teater och gudstjänst. Formen har rötter tillbaka till 800-talet och pånyttföddes på 1950-talet just på Sigtunastiftelsen i samarbetet mellan prästen Olov Hartman och regissören Tuve Nyström. Under 2010 framfördes *Ett rop ur skapelsedjupet* – en liturgisk musikalisk händelse där texter av Olov Hartman, med omsorgen om skapelse och miljö som tema, var del i det manus Lena format.

Erik Wennerstrand *Morgondagen*
2007 betong, 37x27x20 cm.

Yngve Rådberg
The Closet 2009

Yngve Rådberg har sedan han slutade på Kungliga konsthögskolan 1998 haft ett tiotal separatutställningar, framför allt i Stockholm. Under denna period har han arbetat med en sammanhållen serie både drömska och realistiska interiörmålningar, alla i formatet 28x42 cm. 2008 ställde han ut på Dunkers kulturhus i Helsingborg och gav i samband med utställningen ut en bok med alla målningar samlade. Sedan dess har hans bilder blivit mörkare och mer explicit våldsamma. Den senaste utställningen kallades *Umbra*, vilket dels betyder skugga och därmed betecknar stämningläget i bilderna, dels är namnet på det pigment som dominerade alla målningar. Till hösten 2011 planeras en utställning med större målningar (närmare bestämt exakt nio gånger större).

Inger Hansson Danared är präst i Svenska kyrkan sedan 1993 och arbetar som komminister i Katarina församling i Stockholm. Under 2010-2011 är hon projektledare för kultursamverkansprojektet i Stockholms stift. Hon har arbetat med produktion av konst- och kulturprojekt, bland annat som ansvarig för en utställning av Metas Isæus Berlin i Katarina kyrka och för Lukas Göthmans lysverk utställda i Hedvig Eleonora kyrka. Under flera år har hon arbetat med film i kyrkorummet

(Passionsfilm, Allhelgonafilm, Bergmansymposium). Hon har också gått en textilutbildning vid Handarbetets Vänners skola.

Alf Linderman är sedan 2002 direktor för Sigtunastiftelsen samt docent i religionssociologi. Han är också präst i Svenska kyrkan. Hans huvudsakliga forskningsintresse berör samspelet mellan medier, religion och kultur. Han har arbetat med att analysera medieinnehåll och mediereception, liksom med frågor omkring vad som i mediasamhället sker med religion, existentiell reflektion och värderingar. Inom ramen för Sigtunastiftelsens verksamhet har Linderman arbetat med att utveckla och fördjupa dialogen mellan tro, vetenskap och kultur. Han har också varit aktiv när det gäller att utveckla den gränsöverskridande dialogen kring kulturens betydelse för människors fysiska och psykiska hälsa.

Ann Magnusson har en mångårig bakgrund som konstkonsult och projektledare. Med dialogen som grund för sitt arbete verkar hon för att utveckla ett vidgat helhets- och hållbarhetstänkande i utformningen av den fysiska och sociala miljön. Uppdragen innebär bland annat processutveck-

ling och projektledning vid konstnärlig gestaltning och i konstprojekt. Hon är också verksam som skribent och föreläsare och har varit redaktör för ett antal böcker t.ex. *Att dela ett sambälle* för Stockholms läns landsting och *Samtidighet, om rum för ritualer* för Statens konstråd. Hon har arbetat med flera uppdrag kring konstnärlig gestaltning i andliga rum bland annat vid återuppbyggnaden av Trönö kyrka och för Uppsala domkyrka. För närvarande arbetar hon bland annat som konstkonsult för Vasakronan i samband med fastighetsutveckling och med ett omfattande konstprogram för Kista åt Stockholm konst. Se mer: www.ampublic.se

Inga-Lena Arvidsson föddes och växte upp i småföretagandets och gammalkyrklighetens Småland. Insikten om att den konstnärliga bilden ger näring åt tankar och tro väcktes i församlingskyrkan i Reftele, där flera av Halmstadsgruppens konstnärer finns representerade med uttrycksfulla målningar. 1979 prästvigdes hon för Stockholms stift och arbetade under 20 år som församlingspräst i Skärholmen. Kyrkorummet i Skärholmen är ett flexibelt rum, där inventarier flyttas runt och rummet tillåts ändra skepnad beroende på vad som ska hända i det – gudstjänst, konstininstallationer eller teaterföreställningar.

Arijana Kajfes *Life on Earth* 2008 UV-tryck på glasmonterat på aluminium, 105x30cm

Arijana Kajfes arbete rör sig i gränslandet mellan perception och mening, ofta handlar det om själva varandet. I längre perioder har hon rest och arbetat i Afrika och Asien och var 1997 en av initiativtagarna till CRAC, en studio för digitala medier i Stockholm. Hon har varit involverad i en rad interdisciplinära samarbetsprojekt, som t ex på Interaktiva institutet i Stockholm.

Hon har även haft flera offentliga gestaltungsuppdrag och varit gästprofessor bland annat på Konsthögskolan i Stockholm. Arbetar just nu på en installation med material från Mali om en blind man i öknens.

Under åren 2000 till 2009 ansvarade hon för samordning av arbetsområdet kyrka/samhälle på stiftskansliet i Stockholm och från hösten 2009 är hon enhetschef på Kyrkokansliet i Uppsala med övergripande ansvar för bl.a. kultur- och kulturarvsfrågor.

Martin Ålund i ateljén

Martin Ålund är bildkonstnär utbildad på Konsthögskolan i Stockholm och har ställt ut regelbundet nationellt och internationellt sedan 20 år tillbaka. Han arbetar med ett samtida landskapsmåleri som refererar till känslomättade psykiska och drömska stämningar. Martin Ålund jobbar också som konstrådgivare för landstinget i Stockholm och Uppsala. Han har medverkat i och driver ett flertal större internationella konst och kulturutbytesprojekt – t.ex. *Munthes Axel* på Villa San Michele, Capri. Han har även utbildning som coach i Imago Relationsterapi, en metod för att upprätta en fungerande dialog i relationer. Martin Ålund är också musiker och driver ett musikkollektiv, Hybris Healers, som under de senaste åren har frekventerat Stockholms klubbscen. Flera av gruppmedlemmarna är förutom musiker också etablerade bildkonstnärer.

Karin Perers är förtroendevald i Svenska kyrkan. Hon har en fil.kand. med samhällsvetenskaplig inriktning och arbetar sedan mer än femton år med samtidskonst i samspel med industrihistoria i Avesta Art. Hon är även initiativtagare till konstutställningen *Sjätte sinnet*, som framgångsrikt har genomförts 2007 och 2010 i Västerås stift. *Sjätte sinnet* visar samtidskonst i kyrkorum från olika epoker. Konsten blir där både en attraktion i sig – ett välkomnande uttryck för den moderna folkkyrkan – och en resurs för gudstjänstliv och enskild andakt.

Karin Perers har lång kulturpolitisk erfarenhet, bl.a. från styrelserna för Arbetets museum, Dansens Hus, Folkbildningsrådet och Utbildningsradion. Hon tillhör nu Svenska kyrkans kulturstipendiekommitté.

Tomas Axelson har doktorerat i religionssociologi vid Uppsala universitet på avhandlingen *Film och mening. En receptionsstudie om spelfilm, filmpublik och existentiella frågor* och undervisar i medie- och kommunikationsvetenskap vid Högskolan Dalarna. Han har vid sidan av sin forskning också tagit initiativ till arrangemang om film som utgångspunkt för offentligt samtal och existentiell samtidspegel. Har i gränslandet mellan akademi och folkbildning i nio år organiserat Existentiell filmfestival vid Högskolan Dalarna i Falun. www.du.se/existentiellfilmfestival. Författare till bl.a. ”Samtal om film i en framväxande bildepok” i Mikael Larssons *Kultur och kyrka. På väg mot en kulturtologi*. Verbum (2008).

Tomas Axelsson ska under de närmaste åren, 2011-2013, arbeta med ett religionsbeteendevetenskapligt orienterat forskningsprojekt om människans behov av fiktion, finansierat av Vetenskapsrådet; ”Filmengagemang och självets utopiska reflexivitet - om den rörliga bildens förmåga att beröra människan på djupet”.

Eva Marklund är konstnär med inriktning mot skulptur, foto och installationer. Ofta får materialens inneboende egenskaper präglar verkens utformning, oavsett om hon arbetar med järn, fjäd-rar eller sugrör.

Många av hennes verk är påhittiga men samtidigt poetiska konstruktioner som använder sig av ljus, tryckluft och mekanik. Eva har deltagit i en mängd gruppställningar i och utanför Sverige. Senaste separatutställningen var 2006 på Norrtälje Konsthall. Hon har även haft flera offentliga uppdrag, just nu arbetar hon med konstnärlig gestaltning av Postop – uppvakningsavdelningen – på Huddinge sjukhus samt en soloutställning på Örebro Konsthall.

Eva Marklund *Fläck* 2003
Cibachrome fotografi 80x 100cm

Håkan Holmlund är präst och arbetar i S:t Tomas kyrka i Vällingby i västra Stockholm. Han är ansvarig för församlingens mycket omfattande arbete med vuxna i aktiv ålder, ”Vuxet växande”, där cirka 200 personer deltar varje år i samtalsgrupper, retreatar, kreativa dagar med mera. Han har också under de senaste åren varit delaktig i flera av de stora konstprojekt som bedrivits i S:t Tomas mycket speciella kyrkorum. Kyrkan brukar betecknas som ett av de främsta exemplen på 1960-talets nyskapande kyrkoarkitektur.

Under 2010 arbetade Håkan Holmlund i Hedvig Eleonora kyrka på Östermalm i Stockholms innerstad och ansvarade där för att bygga upp församlingens utåtriktade verksamhet. Han har också en yrkesbakgrund som journalist och var under många år verksam i Tyskland och rapporterade bland annat om tysk litteratur, teater och konst i svensk radio och TV.

Kerstin Hesslefors Persson är präst och författare (prästvigd -85 medlem i Sveriges Författarförbund -03). Hon är kyrkoherde i Lunds Allhelgonaförsamling och har tidigare arbetat med ledarutveckling, som stiftsadjunkt och konsult. Några publikationer: *Brinna bli bränd glöda igen* (Libris), *Här vill jag vara* (Libris) *Samarbete – om kommunikation, ledarskap och konflikthantering* (Verbum), *Nu kommer barnen in* – sånger med Kerstin Andeby i Barnens katedral. Dopmaterial och sånger, senast *Månljus där du går* – bönbok för livet med en tvååring (Argument).

Hon är intresserad av hur vi kommunicerar evangeliets sprängkraft och tröst på vår tids språk, i kyrkor och på tidens arenor. Detta är en drivkraft att skriva psalmer, sånger och liturgiska texter. Det poetiska språket med rika metaforer på litet utrymme lockar ständigt.

Anna Clarén har arbetat professionellt som fotograf i 17 år. På senare år är hon även kursansvarig på Nordens fotoskola på Biskops Arnö. Hon kommer från en dokumentär tradition och utgår oftast från något hon ser. Fotografi är för henne ett språk för sådant som inte kan sägas i ord, antingen för att det är för komplicerat att tala om eller för att det är tabu. Serien *Holdning* från 2005 kom till under en tre månaders period när Anna flyttade från Stockholm till en stuga i Småland. Som flera av hennes andra verk handlar den om relationer och uteblivna möten. *Holdning* gavs 2006 ut som bok (Journal) och fick då Svenska fotografers förbunds utmärkelse Årets fotobok. En annan utställning som också blev till bok är *Puppy Love* (Journal) från 2009. Bland sina meriter har hon även fotografier till en mängd kokböcker och trädgårdsböcker. Anna Clarén har nyligen tilldelats Författarfondens femåriga arbetsstipendium.

Anna Clarén
Utan titel
2008, fotografi

Inger Bergström

Choice

2009 foto

Inger Bergström är utbildad på Konstfack där hon också verkar som professor sedan sex år tillbaka. Hon arbetar i ett utvidgat textilt fält där den textila traditionen används och lyfts fram samtidigt som gränser omdefinieras och förväntningar kring genren ifrågasätts; materialens inneboende referenser och laddningar ges en framträdande och betydelsebärande roll. Fokus ligger ofta på det tredimensionella och rumsliga, med textil som ett slags byggmaterial.

Att ingå i olika samarbeten och konstellationer har blivit en betydelsefull del av hennes verksamhet. För drygt tio år sedan var hon med att bilda nätverket Fiber Art Sweden som gjort en mängd utställningar, händelser och seminarier, se: www.fiberartsweden.nu. Hösten 2010 var hon en av initiativtagarna till projektet Points of Departure; under två veckor skapades en plattform för en serie utställningar, workshops, performance och fysiska gestaltningar i det offentliga rummet i Stockholm.

I detta sammanhang visades fyra verk i Katarina kyrka. Svenska såväl som internationella konstnärer inbjöds som utställare, föreläsare och workshop-ledare, se: www.pointsofdeparture.se.

”De konstnärliga språken har funnits i kyrkan för att ta vid där orden inte räcker till.”

Karin Perers

Anna Selander är utbildad på Konsthögskolan i Stockholm och på Ecole Nationale Supérieure des Beaux Arts i Paris, där hon bodde under 15 år. Hon har även utbildning inom bildterapi.

Efter att i början av sitt konstnärskap ofta utgått ifrån sig själv och frågor som rörde den egna personen, har hon alltmer övergått till det man kallar relationell konst med projekt av mer lyssnande karaktär. Som exempel kan nämnas *Minnesteckningar* - ett konstprojekt och en miljögestaltning på uppdrag av Östersunds kommun 2007-2008 där hon bad personer på ett demensboende att dela med sig av sina minnen i form av gamla fotografier och egna teckningar. Under åren 2002-2005 hade hon uppdrag som konstkonsulent i Jämtlands län. Deltog 2010 med installationen *Tysta leken* i Mattmars kyrka under projektet *I en klang av tystnad*, där begreppet tystnad gestaltades av en mängd kulturutövare i 68 kyrkor i Jämtland och Härjedalen. Hon arbetar nu med konstpedagogiska projekt som frilansare.

Johan Willner arbetar med fotografi. Han är utbildad på Konstfack och vid International Centre of Photography (ICP) i New York. I Johan Willners bilder finns ett berättande som behandlar frågor som arv, manlighet och identitet. Samtidigt som hans bilder bottenar i honom själv så lämnar han utrymme åt betraktaren att komponera sin egen historia. Hans bildserie *Boy Stories* visades 2010 under projektnamnet *Se människan* i St. Nicolai kyrkan i Örebro. I en månad följde en föreläsningsserie som utgick från de frågor som utställningen genererade. Deltar nu i en vidareutbildning på Konstfack med rubriken *Helighetens bilder* som resulterar i en utställning och ett gestaltungsförslag till Stigtomta kyrka. För mer information se hans hemsida: www.johanwillner.com

För bild se framsida

Anna Selander *Tysta leken* Installation i Mattmars kyrka 2010

Erika Dahlén
In memoriam
en installation om
döden i Katarina
kyrka, Sthlm 2010

Erika Dahlén är konstnär och temat för hennes måleri har alltid varit en sorts grundläggande avbildandets problematik. Oavsett om hon gör porträtt eller helt andra saker så återkommer hon ständigt till frågor om vad en målning är, vad som kan bli närvarande i ett konstverk, som inte fanns där innan. Hon har vid sidan av sitt konstnärliga arbete anlitats som konsult/rådgivare åt Svenska kyrkans kultursekretariat sedan 2005 med bland annat flera curatorsuppdrag, samt varit ledamot i Svenska kyrkans kulturråd. Hon har de senaste 15 åren undervisat på Konstfack i olika former. Genom sitt miljöengagemang blev hon 2008 redaktör för antologin *Jorden vi ärvde - om klimat, konsumtion och livsval* (Ordfront förlag i samarbete med Svenska kyrkan). Projektet *Jorden vi ärvde* har också innehållit utställningar och seminarier. Hon föreläser regelbundet på tema konst, miljö och samhälle. Senast aktuell med installationen *In memoriam* 2010 i Katarina kyrka, Stockholm. För mer information se: www.erikadahlen.se

”Precis som man inför sina föräldrars blick alltid förblir ett barn - så ser vi nog ofta varandra genom projektioner. Kyrkorummet är för mig en plats för att få kontakt med sig själv, en plats där man kan släppa alla yttre bilder. Här är jag - som representerar bara mig. I kyrkorummet uppstår en imaginär relation till en Gud som ser en som man vill vara, bortom bilderna.”

Anna Selander

”

Ur föredraget ”Människa, rum, närvaro”

Konsten och religionen föddes förmodligen samtidigt, i det ögonblick när människan blev människa. Det man tror är världens äldsta konstverk har hittats i Blombosgrottan i Sydafrika och beräknas vara 77 000 år gammalt. Det är det hittills kända första beviset på symboliskt tänkande. Allt sedan dess vittnar konsten i alla dess former om att: detta är något som någon har sett eller erfarit, detta finns också.

Vi verkar vara gjorda för att läsa bilder och symboler. För vår överlevnad har vi rustats med perceptiva och kognitiva förutsättningar för det. Vi har en förmåga att se något i något och att se något som något. Utan den förmågan skulle vi inte kunna sortera eller tolka omvärlden. Och som en bonus kanske man kan säga, har denna förmåga också gett oss de konstnärliga uttrycksätten. Att kunna se något som något.

Genom konsten har människan kunnat åter skapa och behålla närvaron av det flyktiga ögonblicket. Författaren Alberto Manguel berättar i sin *Läsa bilder* hur porträttkonsten - återgivandet av människofigurer - började med att man drog upp konturerna av en människas skugga. *”Enligt Plinius (den äldre, omkring år 50 e Kr, min anm.) blev en krukmakardotter förälskad i en främmande yngling. När det blev dags för honom att resa sin väg drog hon upp konturen av hans ansiktets skugga på väggen och bad sin far fylla i linjerna med lera. På så sätt skapade hon en bild av sin fjärran älskade.”*

I ett konstverk så verkar även något kunna bli närvarande som inte fanns där innan. Jag fascinerades tidigt av man genom något så fysiskt påtagligt som oljefärg på en bit tyg kunde få något som inte finns i vanlig mening att upplevas som verkligt och närvarande. Detta gäller inte bara figurativ konst – det kan lika gärna vara t ex ett objekt som är laddat med en särskild närvaro. Att föreställa sig något som inte är visuellt uppenbart – att helt enkelt kunna uppleva konst – förutsätter en förmåga att symbolisera. Och det fick vi med oss från livet vid kusten i Södra Afrika, att se något som något.

Symboler och bilder kan härbärgera och ge namn åt våra erfarenheter. Konsten kan likt religionen sätta vårt liv i ett större sammanhang. Går vi tillbaka i tiden så var dock bilderna och orden

i kyrkan en del av vår kollektiva berättelse med gemensamma referenser, så är det inte längre; vi har inte någon tydlig gemensam historia i den bemärkelsen. Men om man talar om bilder i kyrkan så finns det naturligtvis även otaliga exempel på hur bildens makt kan bli destruktiv, hur det kan bli svårt att komma bortom bilderna och föreställningen av något (Gud som en gubbe med vitt skägg osv.). Bilder kan både förvillan och förleda, men jag vet ändå ingen annan väg in till mig själv än genom bilden, genom symbolen. Den bortomspråkliga erfarenheten behöver ett språk för att kunna förankras i en person.

Det formlösa, det transcendentala behöver en form.

Jag ser kyrkorummet som en enormt viktig bärare av historia och kontinuitet, något som förmodligen behövs särskilt mycket i vår vilsna och materialistiska tid. Och kyrkan är förstas i första hand en plats som gör det möjligt att vara tillsammans. Men samtidigt kan kyrkorummet också vara en yttre manifestation av ett inre heligt rum. Att gå in i en kyrka kan vara ett sätt att stämma möte med sig själv. Kyrkorummet förbereder de som vistas där på en särskild uppmärksamhet och djupare kontakt med sig själva och sina känslor. Det är som att rummet självt ser till att allt hamnar i rätt existentiell kontext.

Vad är det som gör det? Är det i sin annorlunda-het kyrkorummet kan åstadkomma detta? Är det för att takhöjd och valv påminner oss om rymden inom oss? Kanske kan man se kyrkan som en sinnebild för det i oss själva som är mest dyrbart. För platsen för det egentliga Gudsmötet kan väl inte vara någon annan än det tempel vi själva går och bär på: kroppen i all sin skörhet och tillfällighet, med sin tunna gräns mot världen utanför. Vördnaden många av oss känner och visar inför kyrkorummet och ritualerna borde väl spegla en vördnad inför det heliga inom oss, inom dig och mig? För kan det finnas något som är heligare än Guds egen avbild, människan?

Det är svårt att tala om möte mellan konst och kyrka utan att beröra det större rum detta utspelar sig i, det gemensamma samhällsliga rummet. Under seminariet har vi sett några exempel från de många fina konstsatningar som gjorts i kyrkor runt om i landet på senare tid. Men det har också

funnits en del sammandrabbningar mellan konstvärlden och kyrkans folk, kanske kan man kalla det en sorts bildstrider. Det gemensamma för de här bråken är att de rört bilder som sagts kränka något heligt. Vi har utställningarna *Ecce Homo* och *Uppenbar(a)t*, men även åtskilliga exempel på kollisioner med muslimska samfund som i fallen med Mohammed-karikatyror, rondellhundar med flera.

För mig är bilden av Kristus en bild av Guds närvaro i människan. I stadsrummet, i media och på nätet översköls vi av bilder som förtingligar och förminskar oss. En oavbruten ström av reklambudskap talar om för oss att vi aldrig är tillräckligt snygga eller intressanta för att ha råd att avstå från att köpa. Att allt vi är värda är ett nytt schampo. Är inte den sortens kränkningar av det heliga i oss både grövre och, mer omfattade än enskilda provokativa framställningar av Jesus eller Mohammed?

Ola Larsmo skrev hösten 2010 i DN att den största samhällsförändring som ägt rum under hans livstid var förskjutningen från att vara medborgare till att bli betraktad som konsument. Jag tror att ett av både konstens och kyrkans viktigaste ärenden i vår tid, är att påminna om att livet är större och människan mer än en projektionsyta för kommersiella budskap. Det pågår en cynisk exploatering av våra inre som i allra högsta grad angår de religiösa samfunden och även konstvärlden.

Det som gör oss till människor, vår avancerade förmåga att kommunicera och att tolka bilder och symboler, det är något reklamen profiterar på. Vår förprogrammering att reagera känslomässigt på berättelser. Våra hjärnor är på ett fantastiskt sätt inriktade mot att söka mening och samband och därför kan vi inte låta bli att leva oss in i TV-reklamen, hur korkad den än är. Konsumtionskulturen gör anspråk på den inre plats där vi kan skapa mening, där vi upplever konst, det rum där vi kan ha en Gudserfarenhet. Den utnyttjar det som är människans storhet och rikedom, det symboliska tänkandet, med den enda avsikten att underhålla ett destruktivt köpbeteende som faktiskt riskerar att ödelägga den här planeten.

Med kreativa yrken gissar jag att vi alla är med-

vetna om betydelsen av att ha mycket tid för att ”landa”, för att kunna vara skapande. Det krävs en sorts ”skapande tystnad” för att höra sin inre röst. Psykoanalytikern Else-Britt Kjellqvist har när det gäller små barns utveckling skrivit om vikten av att det lilla barnet ostörd får gå in i sin ensamlek, i förälderns närhet. Hon uttrycker det drastiskt som att ”*störa barnets egen lek är ett mordförsök på själen*” (*Yttre rum och inre*, Sv. psykoanalytiska föreningen, 1999) det kan skapa en inre rastlöshet. Barnet bygger sitt liv på stimuli utifrån istället för att lyssna till sitt inre. Jag träffar ibland sjuåringar med tydliga stressymtom, som de förmodligen fått för att deras ambitiösa föräldrar uppfyller normen för vad det är att vara en god förälder är i vår tid – någon som konsumerar mycket saker, aktiviteter och upplevelser till sina barn. Dessa barn riskerar att aldrig få tillgång till sitt inre rum. Lekens – och det som senare blir konstens och den andliga erfarenhetens – rum.

Teologen KG Hammar talar i antologin *Jorden vi ärvde* (Ordfront förlag i samarbete med Sv. kyrkan 2008) om behovet av frizoner. Av marknadsbefriade områden i tillvaron, fria från affärsmässigt kalkylerande. Man skulle önska att kyrkans möte med konsten kunde få ske i ett sådant område, att det kunde få utgöra ett sådant område.

Runt om i landet står kyrkobyggnader med stora underhållskostnader och finansieringsproblem samtidigt som församlingarna har fått allt sämre ekonomi. Min förhoppning är att kyrkorummet får fortsätta att vara ett fredat rum, ett annorlunda rum för reflektion – där konsten bjuds in som en samtalspartner som med sitt språk kan visa in mot tillvarons djupdimension. Men vi får inte glömma att vi har både ett yttre och inre heligt rum att skydda.

Erika Dahlén

Framsida: **Johan Willner**

från utställningen *Boy Stories* i Nicolai kyrka Örebro 2010